

การพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหา คัมภีร์ไบเบิลในวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร จังหวัดอุบลราชธานี^{1*}

วรณัฐ ศรีพล^{2*} บุญชู ภูศรี³ สุปียา ทาปทา⁴ ขวัญสุภาณัฐ พันธุ์เกษม⁵

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกหมวดหมู่คัมภีร์ไบเบิลในวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 73 มัด 593 ผูก เพื่อนำไปใช้ในการจัดเก็บคัมภีร์ไบเบิลในรูปแบบดิจิทัลและพัฒนาระบบฐานข้อมูล การวิจัยนี้มีการวิเคราะห์จากทะเบียนคัมภีร์ไบเบิลเดิมที่มีการบันทึกไว้ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจากหน่วยงานอื่นที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว ผลการวิจัยเบื้องต้นพบว่าการปรับจากโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหา คัมภีร์ไบเบิลในวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร ประกอบด้วย 18 หมวดหมู่ ได้แก่ พระวินัย พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรม คัมภีร์ภาษาบาลี บทสวดมนต์ อานิสงส์ ประเพณีพิธีกรรม โอวาทคำสอน ธรรมทั่วไป นิทานพื้นบ้าน ตำนานพุทธศาสนา ตำนานเมือง/ราชวงศ์ กฎหมาย ตำราอักษรศาสตร์ กวีนิพนธ์ ร้อยกรอง ตำราโหราศาสตร์ ตำรายา และปกิณกะ ระบบการจำแนกหมวดหมู่นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวัดอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหา; คัมภีร์ไบเบิล; วัดสุปฏิหาราม วรวิหาร

¹ บทความนี้ได้ผ่านการนำเสนอในการประชุมและการนำเสนอบทความทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง "การจัดการศึกษาและวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" ที่จัดโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2566

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การจัดทำระบบสารสนเทศข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล วัดสุปฏิหาราม วรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2566

² อาจารย์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ³ อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ⁴ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ⁵ อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

* Corresponding author: woranuch.s@ubru.ac.th

Classification Content Development of Palm Leaf Manuscript at Wat Supattanaram Worawihan Ubon Ratchathani Province^{1*}

Woranuch Sriphalang^{2*} Boonchoo Poosri³ Supiya Tapta⁴
Khwanupanat Phankasem⁵

Abstract

This study aims to classify 73 bundles and 593 bindings of Palm Leaf Manuscripts at Wat Supattanaram Worawihan, Ubon Ratchathani Province, for digitization and database creation. The research involved analyzing original registration records and relevant documentation from other locations to establish an appropriate classification framework. Preliminary findings indicate adaptation from the Lanna Palm Leaf Manuscript Preservation Project at Chiang Mai University and the Northeastern Palm Leaf Preservation Project at Mahasarakham University. The resulting Classification Content Development comprises 18 categories, including Disciplinary Rules, Suttanta Doctrine, Abhidhamma Doctrine, Pali Manuscripts, Prayers, Blessings, Rituals, Sermons and Teachings, Religious Teachings, Folk Talcs, Legends of Buddhism, Legends of Cities/Rulers, Law, Language Arts, Poetry, Astrology, Medicine, and Combined Disciplines. This classification system holds potential for application in other temples across Ubon Ratchathani Province in the future.

Keywords: Classification Content Development; Palm Leaf Manuscript;
Wat Supattanaram-worawihan

¹The article was presented at a national conference on "Education Management and Library & Information Science Research for SDGs" organized by the Thai Library Association on November 29, 2023.

*This research article is part of the research on Information System Creation of Palm Leaf Manuscript at Wat Supattanaram-worawihan, Tambon Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Ubon Ratchathani Province. Received funding from the National Research Council of Thailand 2022.

²Lecturer in Library and Information Science Major Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

³ Lecturer in Thai and Communication Major, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

⁴ Director of The Office Of Arts and Culture, Ubon Ratchathani Rajabhat University

⁵ Lecturer in Community Development Major, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

* Corresponding author: woranuch.s@ubru.ac.th

บทนำ

สืบเนื่องจากเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านป่าก่อ อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ มีพระราชดำรัสแก่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ใจความสำคัญว่า “... มีอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องขอฝากคือ หอพิพิธภัณฑวัตถุสุพรรณ เพื่อไปดูมาแล้วบอกว่ามีของดีล้ำค่ามากมายทั้งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และหนังสือโบราณเก่า ๆ ด้วย เห็นว่ามีอยู่มากแต่ยังไม่จัดระบบให้เรียบร้อย ฝากราชภัฏอุบลช่วยดูแลให้หน่อย” (Palanan et al., 2013) ต่อมามหาวิทยาลัยได้นำพระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังกล่าวและดำเนินการโดยการจัดหลักฐาน ข้อมูล และคัมภีร์โบราณในหอพิพิธภัณฑวัตถุสุพรรณาราม วรวิหาร การดำเนินงาน คือ 1) ทำความสะอาดโบราณวัตถุและจัดลงทะเบียนโบราณวัตถุให้เป็นหมวดหมู่ 2) ถ่ายภาพโบราณวัตถุทุกชิ้น และ 3) สำรอง จัดโบราณตามหมวดหมู่ตัวอักษร ได้แก่ อักษรขอม อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรไทย ทำบัญชีโบราณ และทำสำเนาดิจิทัลคัมภีร์โบราณได้จำนวนหนึ่ง ไม่มีการแบ่งหมวดหมู่ตามเนื้อหา ซึ่งงานในส่วนนี้ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จเนื่องจากคัมภีร์โบราณมีจำนวนมาก และมีข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรที่อ่านคัมภีร์โบราณ อุปสรรคในการทำสำเนาดิจิทัล งบประมาณ และพื้นที่ในการจัดเก็บของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีไม่สามารถรองรับการจัดเก็บไฟล์ภาพขนาดใหญ่จากการทำสำเนาดิจิทัลคัมภีร์โบราณได้ รวมถึงยังไม่มีการพัฒนาโปรแกรมการสืบค้นทางออนไลน์จึงไม่สามารถเผยแพร่ออกไปได้

ต่อมา พ.ศ. 2565 สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้มีการดำเนินงานต่อเนื่อง โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานที่เป็นผู้บริหารและบุคลากรสำนักศิลปะและวัฒนธรรม คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการอ่านอักษรธรรม รวมถึงบุคลากรจากพิพิธภัณฑวัตถุสุพรรณาราม พระวิบูลธรรมาภรณ์ (ชาครโร ชาย ทับทอง) เจ้าอาวาสวัดสุพรรณาราม วรวิหาร เริ่มดำเนินการระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม – 11 สิงหาคม 2565 (จำนวน 8 ครั้ง) สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้ 1) ตรวจสอบทะเบียนเดิมที่เคยจัดทำไว้ และตรวจสอบคัมภีร์โบราณตามหมวดหมู่ตัวอักษร ได้แก่ อักษรขอม อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรไทย 2) จัดรวบรวมโบราณที่ยังแตกผุเข้าไว้ในหมวดหมู่เดียวกัน 3) จัดทำป้ายแสดงรายละเอียดไว้ทุกมัด 4) เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคผ้าห่อคัมภีร์โบราณเพื่อถวายเป็นธรรมบูชา โดยจัดห่อคัมภีร์โบราณใหม่ทั้งหมด (เดิมห่อด้วยผ้าขาว) แล้วนำเก็บเข้าตู้พระไตรปิฎกดั้งเดิม แต่การดำเนินงานในครั้งนี้ก็ยังไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาในการทำงานของคณะกรรมการ บุคลากรที่อ่านอักษรธรรม และโดยเฉพาะงบประมาณ ที่จะต้องเตรียมพื้นที่ในการจัดเก็บไฟล์ภาพจากการทำสำเนาดิจิทัลคัมภีร์โบราณ

ดังนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ และวางแผนการจัดทำระบบสารสนเทศข้อมูลคัมภีร์โบราณ วัดสุพรรณารามวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์เอกสารโบราณ นักอ่านอักษรธรรม พระสงฆ์ นักวิชาการคอมพิวเตอร์ นักสารสนเทศ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออนุรักษ์ รักษา เผยแพร่ และต่อยอดให้แล้วเสร็จตาม

พระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำหรับเป็นข้อมูลเบื้องต้นต่อการดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การสำรวจและพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร คณะผู้วิจัย ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน และอาสาสมัครที่สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานได้ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. สำรวจคัมภีร์ใบลานเปรียบเทียบกับทะเบียนคัมภีร์ใบลานเดิมของวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร และปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้อง
2. จำแนกหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานตามชนิดของตัวอักษรที่ปรากฏโดยปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ และอาสาสมัครที่สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานได้
3. ทำความสะอาดคัมภีร์ใบลานตามขั้นตอนของกรมศิลปากรทุกผูก ทุกหน้า
4. พัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลาน โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหมวดหมู่การจัดเก็บคัมภีร์ใบลาน จากผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรธรรม
5. นำไปใช้สำหรับการลงทะเบียนของระบบสารสนเทศข้อมูลคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร ที่เหมาะสมกับบริบทของคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร โดยนักสารสนเทศและนักวิชาการคอมพิวเตอร์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ ดำเนินการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร จังหวัดอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จากทะเบียนคัมภีร์ใบลาน ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 73 มัด 593 ผูก

ผลการวิจัย

1. สำรวจคัมภีร์ใบลาน คณะผู้วิจัย ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน และอาสาสมัครที่สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานได้ สำรวจคัมภีร์ใบลานเปรียบเทียบกับทะเบียนปี พ.ศ. 2565 ของวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร และปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้อง โดยพิจารณาความสอดคล้องกันและเหมาะสมมากที่สุด เช่น การแยกคัมภีร์ใบลานแตกผูกมาอยู่รวมกัน
2. จำแนกหมวดหมู่จัดเรียงตามตัวอักษรของคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิหาราม วรวิหาร เพื่อสะดวกต่อการปริวรรตของผู้เชี่ยวชาญแต่ละอักษร จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่ามีจำนวน 4 อักษร ได้แก่ 1) อักษรขอมไทย 2) อักษรธรรมอีสาน 3) อักษรไทยน้อย และ 4) อักษรไทย
3. ทำความสะอาดคัมภีร์ใบลานตามขั้นตอนของกรมศิลปากรทุกผูก ทุกหน้าของคัมภีร์ใบลาน ซึ่งมีความสกปรกจากฝุ่นละออง เชื้อรา ขี้แมลงสาบ ดินปลวกที่เข้าไปกัดและทำรัง และหนู โดยนำผ้าสะอาดเช็ด แล้วจึงใช้สาลีสบูบแอลกอฮอล์เช็ดถูบริเวณที่สกปรกมองเห็นตัวอักษรไม่ชัด ในการเช็ดมีการ

เช็ดไปทางใดทางหนึ่ง ไม่เช็ดย้อนไปย้อนมา เพราะอาจทำให้สกปรกและคัมภีร์โบราณหักได้ง่าย (Fagsuwan, 2015) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การทำความสะอาดคัมภีร์โบราณ

4. พัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณใหม่ เพื่อใช้สำหรับการลงทะเบียนคัมภีร์โบราณ โดยมี การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหมวดหมู่การจัดเก็บคัมภีร์โบราณแต่ละแห่งที่มีผู้ดำเนินการมาแล้ว เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของคัมภีร์โบราณวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร ศึกษาจากเอกสารจาก สำนักหอสมุดแห่งชาติ โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ โบราณในประเทศไทย มีการจัดกลุ่มตามลักษณะของคัมภีร์โบราณของแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งจะมีความ แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อทำการอนุรักษ์และสงวนรักษาคัมภีร์โบราณสำหรับใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป สามารถเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) องค์การสังกัดมหาวิทยาลัย 2) องค์การในสังกัดสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (Chamnongsri, 2009) และ 3) วัดในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดังนี้

4.1 องค์การสังกัดมหาวิทยาลัย

4.1.1 สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดตั้งฐานความรู้ล้านนาศึกษาที่จะ นำมาฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่ามีวรรณกรรมและ โบราณคดีทางพุทธศาสนามากกว่าที่พบในภาคอื่น ๆ ของประเทศ โดยกระจายอยู่ตามวัดและ สถานที่ต่างๆ ใน 8-9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งจากการศึกษาสำรวจคัมภีร์และวรรณกรรมล้านนา ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516-2526 ใน 525 วัด 8 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา นอกนั้นเป็นวรรณกรรม

ในด้านอื่น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน กฎหมายโบราณ ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ ลัทธิพิธีกรรม (Phrachayanantamunee, 2019) ซึ่งมีการจำแนกเนื้อหาในเอกสารโบราณภาคเหนือของประเทศไทย ออกเป็น 11 หมวดหลัก โดยหมวดพระพุทธศาสนาแบ่งย่อยเป็น 17 หัวข้อ ดังนี้

01 หมวดพุทธศาสนา Buddhism

01A พุทธตำนาน Buddhism

01B มหาชาติชาดก Buddha's Legendary

01C ทศชาติชาดก Great Jataka Story

01D ชาดกทั่วไป Ten Jataka Stories

01E พระสูตร Suttanta Doctrine

01F พระอภิธรรม Abhidhamma Doctrine

01G พระวินัย Disciplinary Rules

01H ธรรมะทั่วไป Religious Teachings

01I อานิสงส์ต่าง ๆ Blessings

01J ทรรศนะเกี่ยวกับจักรวาล Cosmological View

01K ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา History of Buddhism

01L ตำนานปูชนียวัตถุ History of Sacred Objects

01M พระสาวกที่มีชื่อเสียง Famous Disciples

01N พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต Prophecy

01O บทสวดมนต์และพิธีกรรม Prayers and Rituals

01P พิธีกรรมสงฆ์

01Q เทพนิยาย

02 หมวดนิทานพื้นบ้าน

03 หมวดกฎหมายโบราณ

04 หมวดจริยศาสตร์

05 หมวดประวัติศาสตร์

06 หมวดโหราศาสตร์

07 หมวดโคลงกลอน Poetry

08 หมวดยาสมุนไพร Traditional Medicine

09 หมวดลัทธิพิธีกรรม Rites and Rituals Magic

10 หมวดไสยศาสตร์

11 หมวดปกิณกะ Miscellaneous

4.1.2 โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ อนุรักษ์และพัฒนาคัมภีร์โบราณ โดยมีขั้นตอน 1) สำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ถ่ายทอดความรู้เรื่องคัมภีร์

โบราณสำหรับสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3) จัดอบรมเกี่ยวกับสคริปต์โบราณภาษาอีสาน
4) ดำเนินการวิจัยพื้นฐานและประยุกต์เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณโดยมุ่งเน้นไปที่หลายสาขาวิชาการศึกษา
5) ใช้เทคโนโลยีในการบันทึกต้นฉบับและจัดหาบริการประชาชนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 เทศบาลนครมหาสารคามได้มอบหมายให้สร้างระบบการจัดการคัมภีร์
โบราณที่มีอยู่ที่ศูนย์พิพิธภัณฑสถานวัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา
ช่วยในการจัดเก็บข้อมูลลงในฐานข้อมูลคัมภีร์โบราณ มีการประยุกต์หมวดหมู่จากฐานข้อมูลคัมภีร์
ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็น 21 หมวด (Chamnongsri, 2009) โดยมีการ
แยกหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นหมวดหมู่ย่อย ดังนี้

01 พระวินัย	Disciplinary Rules
02 พระสูตรตันตปิฎก	Suttanta Doctrine
03 พระอภิธรรม	Abhidhamma Doctrine
04 คัมภีร์ภาษาบาลี	Pali Manuscripts
05 บทสวดมนต์	Prayers
06 อาณิสส	Blessings
07 ชาดก	Jataka Stories
08 โอวาทคำสอน	Sermons and Teachings
09 ประเพณีพิธีกรรม	Rituals
10 ธรรมทั่วไป	Religious Teachings
11 นิยายธรรม	Dhamma Myths
12 นิทานพื้นบ้าน	Folk Tales
13 ตำนานพุทธศาสนา	Legend of Buddhism
14 ตำนานเมือง/ราชวงศ์	Legends of Cities/Rulers
15 กฎหมาย	Law
16 ตำราอักษรศาสตร์	Language Arts
17 กวีนิพนธ์ร้อยกรอง	Poetry
18 ตำราโหราศาสตร์	Astrology
19 ตำรายา	Medicine
20 รวมหลายหมวด	Combined Disciplines
21 อื่น ๆ	Others

4.1.3 ศูนย์จารึกและเอกสารโบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยศิลปะและ วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สถาบันนี้เริ่มประมาณปี พ.ศ. 2529 ที่ได้รับการฝึกอบรมที่สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมีการดำเนินเกี่ยวกับการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์โบราณเบื้องต้น รวบรวม
และจำแนกคัมภีร์โบราณ การอนุรักษ์เอกสารโบราณตามขั้นตอนของสถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งการจัดหมวดหมู่มีลักษณะเหมือนกับการจำแนกคัมภีร์ไบเบิลของภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 21 หมวด ดังรายการด้านบน (Chamnongsri, 2009)

4.2 องค์กรในสังกัดสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

สำนักหอสมุดแห่งชาติเป็นองค์กรในสังกัดกรมศิลปากร มีการเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมของไทย ซึ่งมีเอกสารโบราณ ต้นฉบับและคำจารึก คัมภีร์ไบเบิล และอื่น ๆ มีการเก็บรักษา การอ่าน การแปล การวิจัย ให้บริการแก่ผู้ใช้เอกสาร ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ และผู้ที่สนใจ การจำแนกหมวดหมู่ของคัมภีร์ไบเบิลใช้ชุดเดียวกันกับการจำแนกของเอกสารโบราณ แบ่งเป็น 13 หมวด (Chamnongsri, 2009; The Fine Arts Department, 2009) ดังนี้

1. หมวดกฎหมาย	Law
2. หมวดจดหมายเหตุ	Chronicle
3. หมวดหมายรับสั่ง	Royal Decrees
4. หมวดพงศาวดาร	Annals
5. หมวดตำรา	Book
6. หมวดตำนาน	Legend
7. หมวดพระราชพิธี	Royal Ceremony
8. หมวดธรรมคดี	Religion
9. หมวดอักษรศาสตร์	Letters
10. หมวดประวัติ	History
11. หมวดคณิตศาสตร์	Mathematics
12. หมวดวรรณคดี	Literature
13. หมวดจารึก	Inscriptions

4.3 วัดในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

วัดแสงใหญ่

วัดแสงใหญ่ บ้านแสงใหญ่ ตำบลหนองแขว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวัดสำคัญของชุมชนบ้านแสงใหญ่ มีคัมภีร์ไบเบิลเก็บรักษาไว้ในตู้พระธรรมลายรดน้ำอยู่ในสภาพสมบูรณ์บ้าง แตกมดบ้าง เก็บรักษา ณ ศาลาการเปรียญ ซึ่งล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ล้ำค่า พระอธิการชุมพล ฉินฺหาโลโย (บุญจันทร์) เจ้าอาวาสวัดแสงใหญ่ จึงมีดำริในการอนุรักษ์เอกสารโบราณ อันเป็นสมบัติของวัดดังกล่าวนี้ โดยได้เชิญกลุ่มอนุรักษ์เอกสารโบราณ เมืองศรีสะเกษ ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์เอกสารโบราณ เมืองอุบลราชธานี พร้อมด้วยพิพิธภัณฑวัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี เข้าจัดระบบเอกสารโบราณถวายแด่ทางวัด เพื่อความเป็นระเบียบสมบูรณ์ โดยได้สำรวจพบคัมภีร์ไบเบิล ฉบับอักษรโบราณจารด้วยอักษรธรรมอีสาน และอักษรไทยน้อย จำนวน 48 มัด หรือ 436 ผูก คัมภีร์เส้นพิมพ์อักษรไทยและอักษรธรรมอีสาน จำนวน 29 มัด สมุดไทยขาว และสมุดไทยเส้นพิมพ์ เขียนด้วยอักษรไทย และอักษรธรรมอีสาน จำนวน 4 ฉบับ พบเอกสารตำรายา ลานสันจารด้วยอักษรไทยน้อย จำนวน 2 ผูก (Wesaphen et al, 2022) มีการแบ่งหมวดหมู่ของคัมภีร์ไบเบิลเป็น 21 หมวด ดังนี้

- 01 พระวินัย
- 02 พระสูตรตันตปิฎก
- 03 พระอภิธรรม
- 04 คัมภีร์ภาษาบาลี
- 05 บทสวดมนต์
- 06 อานิสงส์/ฉลอง
- 07 ชาดก
- 08 โอวาทคำสอน
- 09 ประเพณีพิธีกรรม
- 10 ธรรมทั่วไป
11. นิยายธรรม
12. นิยายนิทานพื้นบ้าน
13. ตำนานพุทธศาสนา
14. ตำนานเมือง/ราชวงศ์
15. กฎหมาย
16. ตำราอักษรศาสตร์
17. กวีนิพนธ์ร้อยกรอง
18. ตำราโหราศาสตร์
19. ตำรายา
20. รวมหลายหมวด
21. อื่น ๆ

จากข้อมูลการจัดหมู่ข้างต้น ในงานวิจัยในครั้งนี้จะมีการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาที่ปรับจากโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ให้สอดคล้องกับคัมภีร์ใบลานวัด สุปันาราม วรวิหาร และสามารถนำไปเป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้ในวัดอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีได้ และส่วนใหญ่เป็นพระไตรปิฎก และ ธรรมทั่วไป เช่น เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ซึ่งไม่อยู่ในพระไตรปิฎก เช่น มิลินทปัญหา พละสังขยา โลกที่ป ชมพูบดี วัตถุเผต เป็นต้น นอกจากนี้การจัดหมวดหมู่ของสำนักหอสมุดแห่งชาติ มีการแบ่งหมวดหมู่ครอบคลุมเอกสารโบราณ ได้แก่ คัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย จำนวน 13 หมวด ซึ่งจากการสำรวจคัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าพระธรรมวินัย จึงถูกจัดอยู่ในหมวดธรรมคดี โดยที่คัมภีร์ในทางพระศาสนาหรือพระธรรมวินัยคือพระไตรปิฎกที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม เป็นต้น ซึ่งศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรเป็นหน่วยงานที่มีการสำรวจเอกสารโบราณในประเทศไทย มีการใช้หมวดหมู่ตามสำนักหอสมุดแห่งชาติในการสำรวจอีกด้วย (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization), 2020) แสดงข้อมูลการเปรียบเทียบหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานของแต่ละแห่งและวัดสุปันาราม วรวิหาร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์โบราณของแต่ละแห่ง

รายการหมวดหมู่	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	สำนักหอสมุด แห่งชาติ	วัดแสง ใหญ่	วัดสุปัฏน าราม วรวิหาร
พระวินัย	✓	✓		✓	✓
พระสุตตันตปิฎก	✓	✓		✓	✓
พระอภิธรรม	✓	✓		✓	✓
คัมภีร์ภาษาบาลี	✓	✓		✓	✓
บทสวดมนต์	✓	✓		✓	✓
อานิสงส์		✓		✓	✓
ชาดก		✓		✓	
โอวาทคำสอน	✓	✓		✓	✓
ประเพณีพิธีกรรม	✓	✓		✓	✓
ธรรมทั่วไป		✓		✓	✓
ธรรมคดี			✓		
นินยธรรม		✓		✓	
นินยนิทานพื้นบ้าน	✓	✓		✓	✓
ตำนานพุทธศาสนา		✓	✓	✓	✓
ตำนานเมือง/ราชวงศ์		✓		✓	✓
กฎหมาย	✓	✓	✓	✓	✓
ตำราอักษรศาสตร์		✓	✓	✓	✓
กวีนิพนธ์ร้อยกรอง	✓	✓		✓	✓
ตำราโหราศาสตร์	✓	✓		✓	✓
ตำรายา	✓	✓		✓	✓
รวมหลายหมวด	✓	✓		✓	✓
อื่น ๆ		✓		✓	
หมวดไสยศาสตร์	✓				
หมวดประวัติ	✓		✓		
หมวดจดหมายเหตุ			✓		
หมวดหมายรับสั่ง			✓		
หมวดพงศาวดาร			✓		
หมวดพระราชพิธี			✓		
หมวดคณิตศาสตร์			✓		
หมวดวรรณคดี			✓		
หมวดจารึก			✓		

การพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิญนาราม วรวิหาร มีการปรับการจัดหมวดหมู่จากโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ โครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยการปรับหมวดพุทธศาสนาซึ่งมี 21 หมวดย่อย ให้น้อยลงเหลือเพียง พระวินัย พระสูตรตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก โดยส่วนใหญ่เป็นพระไตรปิฎกและคัมภีร์ภาษาบาลี และรวมหมวดที่ 10 ธรรมทั่วไป 11 นิยายธรรม เป็นหมวดเดียว คือ ธรรมทั่วไป เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ซึ่งไม่อยู่ในพระไตรปิฎก เช่น มลทินปัญหา พละสังขยา โลกทีป ชมพูบดี วัตถุเผด เป็นต้น และปรับหมวดชาดก ให้อยู่ในหมวดที่ 2 คือ พระสูตรตันตปิฎก เพื่อไม่ให้เป็นการซ้ำซ้อนกัน เนื่องจากว่า ชาดก เป็นส่วนหนึ่งของพระสูตรตันตปิฎก ทำให้สะดวกต่อการจัดเก็บและการค้นหาคัมภีร์ใบลาน

การพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิญนาราม วรวิหาร จำนวน 18 หมวด จะมีการนิยามศัพท์ตามบริบทของวัดสุปฏิญนาราม วรวิหาร แสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 นิยามศัพท์หมวดหมู่คัมภีร์ใบลานวัดสุปฏิญนาราม วรวิหาร

หมวดหมู่ที่	ความหมาย
1. พระวินัย	เอกสารที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติหรือสิกขาบทของพระภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี
2. พระสูตรตันตปิฎก	เอกสารที่เกี่ยวกับพุทธพจน์ ที่เกี่ยวกับเทศนาธรรม ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาสาระ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนบทประพันธ์ ชาดก หรือ เรื่องราวอดีตชาติของพระพุทธเจ้า
3. พระอภิธรรม	เอกสารที่เกี่ยวกับประมวลหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วน ๆ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และบุคคลเลย
4. คัมภีร์ภาษาบาลี	คัมภีร์ในพระพุทธศาสนานอกเหนือจาก 3 หมวดแรก เช่น อรรถกถาฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ
5. บทสวดมนต์	เอกสารที่ใช้เป็นบทสวด เช่น จุลชัยปกรณ์ สวดมนต์น้อย สวดมนต์ใหญ่ และบทสวดในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น สวดอุบาทว์ สู่ขวัญ เป็นต้น
6. อานิสงส์	เอกสารที่มีเนื้อหาที่ระบุผลการของทำบุญ เช่น อานิสงส์การสร้างสะพาน อานิสงส์การสร้างอุโบสถ เป็นต้น
7. ประเพณีพิธีกรรม	เอกสารที่เกี่ยวกับครรลองและวิธีการปฏิบัติ เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ มุลกิต ธรรมดาสอนโลก เป็นต้น
8. โอวาทคำสอน	เอกสารที่มีเนื้อหาสอนให้ปฏิบัติตาม เช่น มุลกิต ธรรมดาสอนโลก ทำวคำสอน เป็นต้น
9. ธรรมทั่วไป	เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ซึ่งไม่อยู่ในพระไตรปิฎก เช่น มลทินปัญหา พละสังขยา โลกทีป ชมพูบดี วัตถุเผด เป็นต้น

หมวดหมู่ที่	ความหมาย
10. นิทานพื้นบ้าน	เอกสารที่ดำเนินเรื่องด้วยตัวละคร ทั้งการแต่งเลียนแบบชาดก (ชาดกนอกนิบาต) และไม่เป็นชาดก เช่น ขุนนางอ้าว ผาแดงนางไอ่ เป็นต้น
11. ตำนานพุทธศาสนา	เอกสารที่เกี่ยวกับประวัติการสืบศาสนา มีเนื้อหาสาระกล่าวถึงสถานปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน เช่น อรุโณธิตู (ตำนานพระธาตุพนม) พื่นพระแก้ว (ตำนานพระแก้วมรกต) เป็นต้น
12. ตำนานเมือง/ราชวงศ์	เอกสารที่กล่าวถึงประวัติการตั้งบ้านเมือง พงศาวดาร ตำนานพื้นบ้าน
13. กฎหมาย	เอกสารที่มีเนื้อหากล่าวถึงข้อกฎหมายเป็นรายมาตรา เช่น หลักชัยธรรมศาสตร์หลวง เป็นต้น
14. ตำราอักษรศาสตร์	ตำราเรียนภาษาบาลี เช่น มูลกัจจายน์ เป็นต้น
15. กวีนิพนธ์ร้อยกรอง	เอกสารที่มีเนื้อหาด้านโคลงกลอน เช่น ผญาเกี้ยว ผญาบ่าวสาว เป็นต้น
16. ตำราโหราศาสตร์	เนื้อหาที่กล่าวถึงระบบวันเดือนปี ฤกษ์ยามดี
17. ตำรายา	เนื้อหาที่กล่าวถึงยา ตำรายาต่าง ๆ
18. ปกิณกะ	เนื้อหาที่ไม่เด่นชัดว่าเป็นหมวดใด เช่น วดโส

อภิปรายผล

จากการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร พบว่าโดยส่วนใหญ่นักคัมภีร์ใบลานเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เนื่องจากวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี สังกัดธรรมยุติกนิกายวัดแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และวัดอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี รวมจำนวน 23 วัด ซึ่งมีการสืบทอดวัฒนธรรมจากประเทศลาว จึงมีหมวดหมู่เกี่ยวกับพุทธศาสนาตั้งเดิมอีสาน (Ubon Ratchathani Rajabhat University, 2020) การพิจารณาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและผลการวิจัยเห็นว่ามีสอดคล้องกับหมู่ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ดำเนินการงานการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ในคัมภีร์ใบลานเขตพื้นที่ภาคอีสาน เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ และมีผลงานออกเผยแพร่อย่างชัดเจน

จากการวิเคราะห์หมวดหมู่คัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร พบว่ามีหมวดหมู่โอวาท คำสอน พระสูตรตันตปิฎก พระอภิธรรม คัมภีร์ภาษาบาลี อานิสงส์ และนิทานพื้นบ้าน สอดคล้องกับการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน 4 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ขอนแก่น และอุบลราชธานี ของเสฐียร ทั้งทองมะดัน (Thangthongmadan, 2021) ซึ่งจะมีเนื้อหาอยู่ 6 หมวดคือ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) เนื้อหาเกี่ยวกับเวสสันดรชาดก 3) เนื้อหาเกี่ยวกับพระอภิธรรม 4) เนื้อหาเกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์ เช่น คัมภีร์มูลกัจจายน์ 5) เนื้อหาเกี่ยวกับอานิสงส์ต่าง ๆ และ 6) เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน เช่น พญาคันคาก จำปาสีตัน ท้าวโสวัต บัวสมบัวฮอง

นอกจากนี้ผลการศึกษาของ พระมหาธนกร กิตติปัญญา (Phramahathanakorn Kittipanyo, 2018) พบว่าการจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน 2 จังหวัด คือ 1) จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2 วัด คือ วัดเขาแก้วและวัดบ้านแก่ง และ 2) จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 4 วัด คือ วัดโฆษา วัดท่ากกแก วัดโพธิ์กลาง และวัดราษฎร์ประดิษฐ์

วราราม สามารถจำแนกหมวดหมู่ได้ 11 หมวด การพิจารณาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและผลการวิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร 4 หมวดหมู่ ได้แก่ หมวดหมู่กฎหมาย ตำราโหราศาสตร์ ตำราอักษรศาสตร์ และปกิณกะ

จะเห็นได้ว่าหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานของภาคตะวันออกเฉียงและภาคเหนือมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้อาจมีบางส่วนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการสืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นอีสาน บริบทของการเมืองการปกครองในอดีต การจัดเก็บคัมภีร์ใบลานให้ตรงหมวดหมู่ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศให้เป็นระบบ สามารถสืบค้นและวิเคราะห์เนื้อหาได้ง่าย รวมถึงการให้ความสำคัญของการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานที่มีการบันทึกความรู้ในอดีต สามารถเผยแพร่แก่เยาวชนรุ่นหลังได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำผลการพัฒนาหมวดหมู่เนื้อหาคัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร ไปใช้สำหรับการลงทะเบียนสำหรับจัดเก็บข้อมูลในระบบสารสนเทศข้อมูลคัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหารรูปแบบดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

หัวข้อที่ควรทำวิจัยในครั้งต่อไป คือ การออกแบบเมทาดาทาการจัดเก็บข้อมูลคัมภีร์ใบลานวัดสุปัฏนาราม วรวิหาร

เอกสารอ้างอิง

- Chamnongsri, N. (2009). *Metadata Development for management of a Digitized Palm Leaf Manuscript* (Master's thesis). Khon Kaen University, Thailand.
- Fagsuwan, S. (2015). *Workshop documentation digital collection for the ancient document*. Nakhon Ratchasima: Chaloem Phrakiat King Rama IX National Library Nakhon Ratchasima province, The Fine Arts Department. [In Thai]
- The Fine Arts Department. (2009). *The manual of survey acquisition collection information resources for the ancient documents as palm leaf manuscript and the Thai Manuscript*. Bangkok: Nation Library, The Fine Arts Department. [In Thai]
- Palanan, W., et al. (2013). *The priceless museum in Wat Supattanaram-worawihan*. Ubon Ratchathani: Yongsawat inter group. [In Thai]
- Phrachayanantamunee. (2019). The Ascertainment and conservational system the ancient scriptures kept in monateries and publicizing Lanna wisdom to up rise a local learning source in Lanna region. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(1), 126-145. [In Thai]

- Phramahathanakorn Kittipanyo. (2018). The searching and the system of ancient scriptures conservation in monasteries and transmitting local of lower northern part to create the local learning resource in the lower Northern Provincial cluster. *Journal of Graduate Review Nakhon Sawan Buddhist College*, 7(1), 135-150. [In Thai]
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (2020). *Anthropology learning tool kit: Digitised manuscript data management*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Thangthongmadan, S. (2021). Buddhist Bai Lan scripture classification of temples in four provinces of the Northeast. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*, 6(1), 1-12. [In Thai]
- Ubon Ratchathani Rajabhat University. (2020). Temple in Mueang Ubon Ratchathani district Ubon Ratchathani province. *Culture & Art Journal*, 15, 1-298. [In Thai]
- Wesaphen, W., et al. (2022). *The Data of the ancient documents Wat Sangyai Tambol Nongwang, Kantralom, Srisaket province. Ubon Ratchathani: Ancient Document Conservation Group Srisaket together with Ubon Ratchathani along with the museum in Wat Maniwanaram, Ubonratchathani province*. [In Thai]